

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права та гуманітарних наук
Кафедра правоохоронної діяльності та спеціальних
юридичних дисциплін
Кафедра конституційного права та галузевих дисциплін

08-01-15M

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять та самостійної роботи
з освітньої компоненти «Правовий захист дитини:
міжнародний та національний аспекти» для здобувачів вищої
освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-
професійною програмою «Середня освіта (Історія)»
спеціальності 014.03 Середня освіта
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою з якості
навчально-наукового інституту
права та гуманітарних наук
Протокол № 7 від 06.03.2026 р.

Рівне–2026

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Середня освіта (Історія)» спеціальності 014.03 Середня освіта галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Міщук І. В., Сахнюк В. В., Киричук Б. С. Рівне : НУВГП, 2026. 58 с.

Укладач: *Міщук Інна Володимирівна*, кандидат юридичних наук, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін;

Сахнюк Віта Володимирівна, доктор філософії з права, доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін;

Киричук Богдана Сергіївна, асистент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін.

Відповідальна за випуск: *Гришко Вікторія Іванівна*, к.пед.н., доцентка кафедри правоохоронної діяльності та спеціальних юридичних дисциплін.

Керівник групи забезпечення спеціальності 014.03

Данильчук В. Р.

© І. В. Міщук,
В. В. Сахнюк,
Б. С. Киричук, 2026
© НУВГП, 2026

ПЕРЕДМОВА

Шановні студенти!

Освітня компонента «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» є важливою складовою професійної підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Середня освіта (Історія)», спрямованою на формування правової культури майбутніх педагогів та усвідомлення ними значення прав дитини у сучасному суспільстві.

Вивчення цієї компоненти є необхідним, оскільки вона забезпечує засвоєння базових знань про міжнародні стандарти захисту прав дитини та особливості їх реалізації в національній правовій системі. Отримані знання дають змогу аналізувати історичні та сучасні процеси у сфері прав людини, розуміти роль держави та міжнародної спільноти у забезпеченні прав дитини, а також застосовувати правові підходи у професійній педагогічній діяльності.

У освітній компоненті послідовно розкривається еволюція уявлень про дитину та її правовий статус у різні історичні епохи – від правової культури Стародавнього світу, де дитина переважно розглядалася як об'єкт влади сім'ї та держави, до формування у добу Просвітництва концепції дитинства як особливої соціальної цінності та ідеї морально-правової відповідальності дорослих. Аналізуються передумови виникнення міжнародного руху за захист прав дітей, основні етапи становлення міжнародних стандартів у XX–XXI століттях, а також сучасний стан правового захисту дитини у світі й в Україні з урахуванням актуальних суспільно-політичних викликів.

Значна увага в межах освітньої компоненти приділяється правам дитини як фундаментальній правовій цінності, їх філософсько-правовим засадам, ознакам і специфіці правового статусу дитини як особливого суб'єкта права. Розглядаються різноманітні доктринальні підходи до класифікації та змісту прав дитини, а також принципи міжнародного права, що визначають сучасну модель їх захисту, зокрема принцип найкращих інтересів дитини як універсальний критерій прийняття рішень у сфері освіти, соціальної політики та правозастосування.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА	5
1.1. Опис освітньої компоненти	5
1.2. Тематика практичних занять	6
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики	7
1.4. Критерії та шкала оцінювання	7
2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	10
3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ..	49
4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ.....	50
5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	53

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА ЇЇ СТРУКТУРА

1.1. Опис освітньої компоненти

Мета освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти»: формування у здобувачів освіти системних знань про міжнародні та національні механізми правового захисту дитини, засвоєння основних стандартів і принципів забезпечення прав дитини, розвиток правової культури та здатності застосовувати правові норми у сфері захисту прав та законних інтересів дітей.

Завдання освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти»: розкрити зміст і значення міжнародних стандартів захисту прав дитини; охарактеризувати національну систему правового захисту дитини та її співвідношення з міжнародними зобов'язаннями держави; сформувані розуміння основних принципів прав дитини, зокрема принципу найкращих інтересів дитини; ознайомити з діяльністю міжнародних та національних органів і інституцій у сфері захисту прав дитини; навчити аналізувати норми міжнародних договорів, національного законодавства та практику їх застосування; сформувані навички правового аналізу ситуацій, пов'язаних із порушенням прав дитини, та вибору ефективних механізмів їх захисту; сприяти вихованню поваги до прав людини, зокрема прав дитини, та усвідомленню соціальної відповідальності у професійній діяльності.

Компетентності:

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії.

ФК 2. Оволодіння основами психологічної науки, знання психологічних закономірностей для організації педагогічної діяльності, спілкування та проведення навчально-виховної роботи відповідно до положень нормативно-правової бази національної системи освіти.

ФК 4. Оволодіння знаннями сучасних досліджень в галузі історії

Програмні результати навчання (ПРН). Результати навчання (РН):

ПРН 7. Знати, розуміти та застосовувати в професійній діяльності законодавчі та галузеві нормативні документи, інтегрувати знання про державу і право у професійну діяльність, та вміти проектувати їх на історичні події, процеси та явища.

ПРН 9. Вміти оцінювати, класифікувати й інтерпретувати джерела й теоретичний матеріал з історії та культури України та світу.

1.2. Тематика практичних занять

№	Назва теми	К-сть годин (лекції)	К-сть годин (практичні)
Модуль 1			
1	<i>Практичне заняття 1</i> Історико-правовий дискурс розвитку прав дитини	1	2
2	<i>Практичне заняття 2</i> Сучасний стан правового захисту дитини у світі та в Україні	1	2
3	<i>Практичне заняття 3</i> Права дитини як фундаментальна цінність	1	2
4	<i>Практичне заняття 4</i> Загальна характеристика прав дитини	1	2
5	<i>Практичне заняття 5</i> Міжнародні документи у сфері захисту прав дитини та контрольні механізми захисту	2	2
Модуль 2			

6	<i>Практичне заняття 6</i> Національне законодавство у сфері захисту прав дитини	2	2
7	<i>Практичне заняття 7</i> Органи, покликані забезпечувати права дитини в Україні	2	2
8	<i>Практичне заняття 8</i> Права дитини у збройних конфліктах	2	2
9	<i>Практичне заняття 9</i> Ювенальна юстиція	1	2
10	<i>Практичне заняття 10</i> Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх	1	2
	Всього	14	20

1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань здобувачів освіти з освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» проводиться у формах:

- усного опитування на практичних заняттях;
- оцінки за написання есе або тез та участь в обговорення проблемних питань, які були висвітлені в межах роботи;
- оцінка виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності здобувача вищої освіти при оцінюванні результатів поточного контролю з освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» є:

– повнота, системність і своєчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою освітньої компоненти;

– глибина, усвідомленість і структурованість знань з історико-правових, міжнародно-правових та національно-правових аспектів захисту прав дитини, сформованих на основі опрацювання основних і додаткових джерел, зокрема нормативно-правових актів, навчальної та наукової літератури;

– здатність аналізувати еволюцію прав дитини в історичному контексті, виявляти причинно-наслідкові зв'язки між соціально-історичними процесами та формуванням сучасних міжнародних і національних стандартів захисту прав дитини;

– уміння логічно, послідовно та аргументовано формулювати відповіді, використовувати коректну правову та історичну термінологію, дотримуючись академічного стилю викладу;

– уміння застосовувати теоретичні положення міжнародного та національного права у процесі аналізу конкретних правових ситуацій, кейсів і педагогічно значущих ситуацій, пов'язаних із захистом прав дитини в освітньому середовищі;

– здатність аргументовано відстоювати власну позицію щодо проблем забезпечення та захисту прав дитини, брати участь у фахових дискусіях з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини та професійної відповідальності педагога;

– уміння самостійно здійснювати пошук, критичний аналіз і інтерпретацію правової, історичної та освітньої інформації, зокрема міжнародних документів і національного законодавства у сфері захисту прав дитини;

– дотримання принципів академічної доброчесності, зокрема самостійності виконання навчальних завдань, коректного використання джерел, недопущення плагіату та інших форм академічної недоброчесності.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. 40 балів студент сумарно може отримати за складання модульних контролів.

Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- тестування;
- виконання практичних завдань;
- виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Національна шкала оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Зараховано
82-89 балів	
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	
35-59 балів	Не зараховано з можливістю повторного складання
1-34 балів	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

Практичне заняття 1. Історико-правовий дискурс розвитку прав дитини

План заняття:

1. Дитина в правовій культурі стародавнього світу (Греція, Рим, Близький Схід).
2. Ставлення до дітей у Середньовіччі.
3. Ідеї Просвітництва та Нового часу: поява концепції дитинства та морально-правової відповідальності дорослих.
4. Формування міжнародного руху за захист прав дітей.
5. Етапи становлення міжнародних стандартів захисту прав дитини у XX–XXI ст.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Які соціальні та політичні чинники у Стародавньому Римі і Греції визначали статус дитини в родині та суспільстві?
2. Як релігійні та культурні традиції Близького Сходу впливали на права дітей і обов'язки дорослих щодо них?
3. У чому полягає відмінність ставлення до дітей у ранньому середньовіччі порівняно з пізнім середньовіччям?
4. Які наслідки для життя дитини мали суворі соціальні норми та правові обмеження у середньовічних суспільствах?
5. Які філософські ідеї Просвітництва заклали основу для сучасного розуміння дитинства як окремого етапу життя?
6. Чому поява концепції моральної відповідальності дорослих за дітей вважалася революційною у Новий час?
7. Які події або явища стали каталізаторами для формування міжнародного руху за права дітей у XIX–XX століттях?
8. Як перші міжнародні ініціативи зі захисту дітей впливали на національні законодавчі системи різних країн?

9. Які ключові виклики та суперечності виникали під час розробки міжнародних стандартів захисту прав дитини у ХХ столітті?
10. Яким чином історичний досвід різних епох допомагає пояснити сучасні підходи до захисту прав дітей у міжнародному праві?

Завдання 2. Використовуючи інформацію з навчальної та наукової літератури, заповніть таблицю.

Історичний етап	Особливості правового становища дитини

Завдання 3. Використовуючи інформацію з навчальної та наукової літератури, заповніть таблицю.

Міжнародні документи у сфері захисту прав дитини	Рік прийняття	Найважливіші положення

Завдання 4. Об'єднайтеся у малі групи. Спростуйте твердження, обґрунтувавши, чому вони неправильні.

1. У стародавніх державах діти вже мали права майже як дорослі, бо існували закони.
2. У Середньовіччі до дітей ставилися гуманніше, ніж нині, бо суспільство було більш релігійним.
3. Просвітництво змінило лише педагогіку, а для права дитини нічого суттєво не дало.

4. Міжнародний рух за права дитини з'явився виключно з гуманістичних мотивів, без економічних чи соціальних причин.
5. Сучасні міжнародні стандарти повністю вирішили проблему прав дитини — тепер це тільки питання виконання державами.
6. У Стародавньому Римі діти не мали потреби у захисті прав, бо сім'я завжди забезпечувала всі їхні потреби.
7. Законодавство Середньовіччя однаково регулювало життя всіх дітей, незалежно від соціального статусу та походження.
8. Концепція «найкращих інтересів дитини» з'явилася лише у ХХ столітті і не мала історичних передумов.
9. Міжнародні документи про права дитини не вплинули на національні законодавства жодної країни до початку ХХІ століття.
10. Усі сучасні держави однаково ставляться до дітей і дотримуються міжнародних стандартів, тож проблеми порушень прав дитини майже відсутні.

Література. Основна: 3, 7, 8, 10, 12. 18. Допоміжна: 2, 10, 19.

Практичне заняття 2. Сучасний стан правового захисту дитини у світі та в Україні

План заняття:

1. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини на сучасному етапі.
2. Система міжнародних механізмів захисту прав дитини.
3. Глобальні виклики у сфері реалізації прав дитини.
4. Участь міжнародних організацій у формуванні та реалізації державної політики України у сфері захисту прав дитини.
5. Конституційно-правові засади захисту прав дитини в Україні.
6. Проблеми та перспективи удосконалення захисту прав дитини в Україні крізь призму міжнародних стандартів.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Як глобалізація та міжнародні правові стандарти впливають на формування національних політик щодо захисту прав дитини?
2. Які сучасні загрози чи виклики створюють найбільші ризики для реалізації прав дитини у різних регіонах світу?
3. Чим роль міжнародних організацій у сфері захисту прав дитини відрізняється від ролі національних державних інституцій?
4. Які приклади ефективного впровадження міжнародних стандартів у національні системи захисту дітей ви можете навести?
5. Яким чином економічні та соціальні кризи впливають на захист прав дитини на глобальному рівні?
6. У яких випадках міжнародні організації можуть бути більш ефективними, ніж національні органи влади, у забезпеченні прав дитини?
7. Як культурні та історичні особливості держав впливають на реалізацію міжнародних стандартів захисту прав дитини?
8. Які механізми контролю та моніторингу за дотриманням прав дитини є найбільш дієвими у світі і чому?
9. Чи можна вважати, що сучасні міжнародні стандарти гарантують повний захист прав дитини, чи вони лише створюють рамки для держав? Поясніть свою позицію.
10. Які уроки можна винести з міжнародного досвіду для посилення національної системи правового захисту дітей в Україні?

Завдання 2. Ознайомившись із доповіддю Представництва ЮНІСЕФ в Україні за інтернет-посиланням <https://www.unicef.org/ukraine/en/reports/sitan2024>, надайте відповіді на подані нижче питання.

1. Які основні виклики для реалізації прав дитини в Україні визначив ЮНІСЕФ у 2024 році?

2. Які права дитини, на вашу думку, реалізуються найменш ефективно в сучасних умовах в Україні? Обґрунтуйте.
3. Які наслідки збройного конфлікту найбільше впливають на правовий статус та гарантії дітей?
4. Які права дитини в умовах війни є найбільш уразливими?
5. Які інституційні проблеми у сфері захисту прав дитини виділяє ЮНІСЕФ?
6. Чи можна на підставі цієї доповіді стверджувати, що в Україні існує криза правового захисту дитини?
7. Які рекомендації, наведені у доповіді, мають передусім правовий характер, а не соціальний?
8. Які основні причини, що ускладнюють доступ дітей до базових послуг (охорона здоров'я, освіта, вода та санітарія), зазначені у доповіді?
9. Як вплинули масштаби руйнувань інфраструктури (шкіл, лікарень, житла) на реалізацію прав дитини?
10. Які дані щодо демографічної ситуації та змін у чисельності дітей наводить ЮНІСЕФ і який це має правовий вимір?
11. Обговоріть, які механізми державної політики та підтримки можуть/повинні бути посилені з урахуванням висновків доповіді.
12. Як, на вашу думку, міжнародні організації (окрім ЮНІСЕФ) можуть сприяти реалізації рекомендацій доповіді у сфері прав дитини?

Завдання 3. Підготуйте коротку доповідь (5–7 хвилин) на одну із запропонованих проблем захисту прав дитини у світі. Обов'язкові елементи доповіді: 1) коротка характеристика проблеми; 2) які права дитини порушуються (із посиланням на міжнародні стандарти); 3) приклади з міжнародних доповідей (ООН, ЮНІСЕФ) або реальних кейсів; 4) оцінка ефективності існуючих механізмів захисту; власний висновок або пропозиція.

Орієнтовні теми доповідей:

1. Практика запобігання участі дітей у збройних конфліктах.

2. Правові аспекти захисту прав дітей-біженців і мігрантів у міжнародному та національному контексті.
3. Регулювання дитячої праці у світі: сучасні тенденції та нормативно-правові механізми захисту.
4. Проблема насильства щодо дітей та правові інструменти його попередження.
5. Міжнародне та національне регулювання протидії торгівлі дітьми та сексуальній експлуатації неповнолітніх.
6. Захист прав дитини у цифровому середовищі: правові виклики та міжнародні стандарти.
7. Дискримінація дітей: правові механізми забезпечення рівності та недопущення порушень.
8. Гарантії доступу до освіти дітей в умовах кризових та надзвичайних ситуацій: міжнародно-правові та національні підходи.

Література. Основна: 4, 5, 7, 11, 12. Допоміжна: 3, 10, 19.

Практичне заняття 3. Права дитини як фундаментальна цінність

План заняття:

1. Поняття «права дитини» та його філософсько-правова основа.
2. Ознаки та особливості прав дитини.
3. Класифікація прав дитини.
4. Принципи міжнародного права, що визначають підхід до прав дитини.
5. Найкращі інтереси дитини як базовий критерій прийняття рішень.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Чому дитина не може розглядатися виключно як об'єкт опіки, а має визнаватися повноцінним суб'єктом права?

2. У чому полягає принципова відмінність між правами дитини та правами повнолітньої особи з позицій правової теорії?
3. Чи мають діти свободи? Чи лише права?
4. Які аргументи «за» і «проти» універсальності прав дитини можна навести з урахуванням культурних і соціальних відмінностей між державами?
5. Чи можна вважати обмежену дієздатність дитини підставою для звуження обсягу її прав? Обґрунтуйте відповідь.
6. Яким чином міжнародне право поєднує автономію дитини з відповідальністю батьків та держави?
7. У яких випадках інтереси держави або суспільства можуть вступати в конфлікт з інтересами дитини, і як такий конфлікт має вирішуватися?
8. Чи завжди волевиявлення дитини повинно мати вирішальне значення при прийнятті рішень, що її стосуються? Поясніть на прикладах.
9. Які критерії, на вашу думку, мають використовуватися для визначення «найкращих інтересів дитини» у конкретній ситуації?
10. Чи може формальне дотримання норм міжнародного права призводити до фактичного порушення прав дитини? Аргументуйте.
11. Яку роль відіграють педагог і заклад освіти у забезпеченні реалізації прав дитини поза межами суто юридичних механізмів?

Завдання 2. Використовуючи інформацію з навчальної та наукової літератури, заповніть таблицю.

Види прав дитини	Приклади	Де закріплено
Особисті права		
Політичні права		
Економічні права		
Соціальні права		
Культурні права		

Завдання 3. Використовуючи інформацію з навчальної та наукової літератури, заповніть таблицю.

Назва принципу	Його характеристика
Принцип пріоритету найкращих інтересів дитини	
Принцип недискримінації	
Принцип права дитини на життя, виживання та розвиток	
Принцип поваги до поглядів дитини	
Принцип особливого захисту та піклування	

Завдання 4. Ознайомтеся з наведеними кейсами та виконайте завдання.

Кейс №1: Неповнолітня дитина проживає з одним із батьків, який наполягає на переїзді до іншої країни з мотивів працевлаштування. Інший з батьків заперечує, посилаючись на право дитини на стабільне середовище, освіту та збереження соціальних зв'язків. Дитина висловлює суперечливу позицію: з одного боку – бажання залишитися у звичному середовищі, з іншого – прагнення бути разом із батьком/матір'ю, який/яка планує переїзд.

Завдання:

1. Визначте, які права дитини порушуються або можуть бути порушені у цій ситуації (з посиланням на Конвенцію ООН про права дитини).
2. Проаналізуйте, які принципи міжнародного права щодо прав дитини мають бути застосовані для вирішення цієї ситуації.
3. Поясніть, як у цьому кейсі має тлумачитися принцип найкращих інтересів дитини, з урахуванням її віку та здатності висловлювати власну думку.
4. Обґрунтуйте, чи може воля дитини бути визначальною, і за яких умов.

5. Сформулюйте власну аргументовану позицію, яке рішення відповідало б найкращим інтересам дитини з правової точки зору.

Кейс №2: Орган місцевого самоврядування ухвалює рішення про оптимізацію мережі закладів загальної середньої освіти, у результаті чого планується закриття школи в сільській місцевості. Частина дітей буде змушена щоденно долати значну відстань до іншого навчального закладу. Батьки частини учнів заперечують проти такого рішення, посилаючись на порушення прав дітей.

Завдання:

1. Визначте, які види прав дитини можуть бути порушені у наведеній ситуації (з посиланням на їх класифікацію).
2. Проаналізуйте ситуацію крізь призму принципів міжнародного права у сфері прав дитини (не менше трьох принципів).
3. Оцініть, чи було дотримано принцип найкращих інтересів дитини під час ухвалення рішення. Обґрунтуйте відповідь.
4. Вкажіть, які міжнародні та національні нормативно-правові акти можуть бути застосовані для захисту прав дітей у цій ситуації.
5. Сформулюйте власну аргументовану позицію: чи може економічна доцільність бути виправданням для обмеження прав дитини?

Кейс №3: Учениця 8 класу висловлює бажання змінити форму навчання з очної на дистанційну у зв'язку з систематичним психологічним тиском з боку однокласників. Адміністрація школи та батьки вважають, що дистанційне навчання негативно вплине на соціалізацію дитини і наполягають на продовженні очного навчання. Погляд самої дитини під час ухвалення рішення фактично не враховується.

Завдання:

1. Визначте, які особисті, соціальні та культурні права дитини можуть бути порушені у цій ситуації.
2. Проаналізуйте кейс з точки зору принципу поваги до поглядів дитини та принципу недискримінації.

3. Оцініть, чи відповідає позиція дорослих принципу найкращих інтересів дитини. Обґрунтуйте відповідь.
4. Вкажіть, які міжнародні стандарти та норми національного законодавства зобов'язують враховувати думку дитини при ухваленні рішень, що її стосуються.
5. Запропонуйте обґрунтований з точки зору права варіант вирішення ситуації, який би забезпечував баланс між інтересами дитини, батьків і закладу освіти.

Література. Основна: 3, 7, 8, 10, 12, 18. Допоміжна: 10, 19, 20.

Практичне заняття 4. Загальна характеристика прав дитини

План заняття:

1. Право дитини на життя, виживання та розвиток.
2. Право дитини на ім'я, громадянство та збереження індивідуальності.
3. Право дитини жити і виховуватися в сім'ї.
4. Право дитини на охорону здоров'я.
5. Право дитини на освіту.
6. Право дитини на захист від усіх форм насильства.
7. Право дитини на відпочинок, дозвілля та культурний розвиток.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Чому право дитини на життя та розвиток не може зводитися виключно до фізичного виживання і як це відображається у міжнародних стандартах?
2. Які правові наслідки може мати відсутність у дитини належної реєстрації народження для реалізації інших її прав?
3. У яких випадках держава може втручатися у сімейне життя дитини, не порушуючи при цьому її основоположних прав?
4. Як забезпечується баланс між правом дитини жити в сім'ї та обов'язком держави захистити її від небезпечного сімейного середовища?

5. Чи можна вважати доступ до охорони здоров'я абсолютним правом дитини, і які чинники найчастіше обмежують його реалізацію?
6. Яким чином стан здоров'я дитини впливає на реалізацію інших її прав, зокрема права на освіту та розвиток?
7. Чи є освіта виключно правом дитини, чи водночас її обов'язком? Обґрунтуйте відповідь з позицій міжнародного та національного права.
8. У яких формах насильство щодо дітей може залишатися «невидимим» для державних інституцій і чому це становить серйозну правову проблему?
9. Яким чином право дитини на відпочинок і дозвілля пов'язане з її психічним здоров'ям та повноцінним розвитком?
10. Чи можуть соціально-економічні труднощі держави бути виправданням для обмеження окремих прав дитини? Аргументуйте свою позицію.

Завдання 2. Проаналізуйте наведені нижче кейси та заповніть пропуски в таблиці.

Кейс №1: Дитина 14 років систематично не відвідує школу. Адміністрація закладу освіти неодноразово інформувала батьків, однак жодних заходів ними не вжито. Орган опіки і піклування тривалий час не реагує, мотивуючи це перевантаженістю.

Кейс №2: Під час евакуації із зони активних бойових дій дитина була розлучена з одним із батьків. Впродовж кількох місяців органи державної влади не забезпечили відновлення сімейних зв'язків, а дитину тимчасово влаштовано до інтернатного закладу без індивідуального плану захисту.

Кейс №3: У медичному закладі неповнолітній відмовлено в наданні планової медичної допомоги через відсутність у нього документа, що посвідчує особу, попри наявність загрози погіршення стану здоров'я.

Кейс №4: Вчитель оприлюднив у соціальній мережі відео з уроку, на якому зафіксовано дитину під час дисциплінарного зауваження. Згода дитини та її батьків на поширення відеоматеріалів не надавалася.

Кейс №5: Неповнолітній залучається до регулярної роботи в сімейному бізнесі без укладення трудового договору, у тому числі в навчальний час, що негативно впливає на його успішність та фізичний стан.

Ситуація	Яке право дитини було порушене	Суб'єкт порушення	Форма відповідальності	Орган захисту

Завдання 3. Використовуючи положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року, заповніть таблицю.

Форма насильства	Юридичне визначення	Типові приклади	Ознаки виявлення	Заходи реагування

Завдання 4. Підготуйте аналітичну доповідь на одну з актуальних проблем домашнього насильства щодо дітей, у якій:

1. сформулюйте правову проблему, а не лише соціальний опис явища;
2. визначте, які саме права дитини порушуються (з посиланням на: Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, Стамбульську конвенцію, національне законодавство України);
3. наведіть реальний або умовно-реальний кейс (судова практика, офіційні звіти, узагальнені приклади);

4. оцініть ефективність правових механізмів реагування (кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, превентивних);
5. запропонуйте обґрунтовані правові або інституційні зміни.

Орієнтовні теми доповідей

1. Домашнє насильство щодо дітей як системне порушення принципу найкращих інтересів дитини.
2. Недостатність державного втручання у випадках психологічного насильства над дітьми в сім'ї.
3. Вплив домашнього насильства на реалізацію права дитини на освіту та розвиток: правовий аналіз.
4. Міжнародні стандарти захисту дітей від домашнього насильства та проблеми їх імплементації в Україні.
5. Роль органів опіки і піклування у справах про домашнє насильство: формальність чи реальний захист дитини?
6. Домашнє насильство в умовах війни: нові виклики для системи захисту прав дитини.
7. Право дитини бути почутою у справах про домашнє насильство: теорія та судова практика.

Література. Основна: 3, 7, 8, 10, 12, 18 . Допоміжна: 8, 14, 19.

Практичне заняття 5. Міжнародні документи у сфері захисту прав дитини та контрольні механізми захисту

План заняття:

1. Конвенція ООН про права дитини як універсальний міжнародний стандарт.
2. Структура Конвенції ООН про права дитини та її основоположні принципи.
3. Змістовна характеристика ключових прав дитини, закріплених у Конвенції.
4. Факультативні протоколи до Конвенції ООН про права дитини.
5. Міжнародні механізми контролю за дотриманням прав дитини в системі ООН.

6. ЮНІСЕФ як спеціалізована установа ООН у сфері захисту прав дитини.
7. Роль Європейського суду з прав людини у захисті прав дитини.
8. Аналіз ключових рішень, прийнятих Європейським судом з прав людини, у сфері захисту прав дитини.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Конвенція ООН про права дитини визначає основні права дітей, але деякі країни реалізують їх вибірково. Поясніть, чому навіть після ратифікації Конвенції виконання прав дитини може суттєво відрізнитися в різних державах. Які соціальні, економічні та політичні чинники впливають на це?
2. Структура Конвенції ООН про права дитини передбачає загальні принципи та специфічні права. Проаналізуйте, чи всі положення Конвенції мають однакову юридичну силу для держави. Чи можливо, щоб держава частково дотримувалася Конвенції, і що це означає для прав дітей?
3. Факультативний протокол щодо участі дітей у збройних конфліктах встановлює заборону вербування дітей до 18 років. Обговоріть, чому деякі держави погоджуються на 16-річний вік у збройних конфліктах і які етичні та правові дилеми це породжує.
4. Факультативний протокол про торгівлю дітьми передбачає міжнародні механізми боротьби з експлуатацією. Порівняйте ефективність національних законів проти торгівлі дітьми та міжнародних норм. Чому на міжнародному рівні не завжди вдається повністю захистити дітей від торгівлі?
5. Механізми контролю за дотриманням прав дитини передбачають звітування держав Комітету ООН. Проаналізуйте слабкі місця цього механізму: які держави можуть формально звітувати, але фактично порушувати права дітей? Як це впливає на реальний захист?

6. ЮНІСЕФ має широкий мандат і реалізує програми через партнерства з урядами та НУО. Обговоріть, чому інтервенції ЮНІСЕФ іноді викликають критику: чи завжди міжнародні програми відповідають культурним та локальним особливостям держави?
7. ЄСПЛ розглядає справи про порушення прав дитини, включно з правом на освіту та житло. Проаналізуйте кейс, де рішення ЄСПЛ змінило національну політику щодо дітей. Чи завжди рішення міжнародного суду ефективні на місцевому рівні? Чому?
8. Права дитини іноді конфліктують із державним суверенітетом та культурними традиціями. Розгляньте приклади, коли захист прав дитини суперечив усталеним законам або культурним нормам. Як балансувати між універсальними правами та національною автономією?
9. Факультативні протоколи передбачають процедуру повідомлень для дітей і організацій. Обговоріть, які практичні та юридичні перешкоди існують для дітей, щоб реально скористатися цим механізмом. Чи можна гарантувати їм безпеку та конфіденційність?
10. Конвенція ООН та її протоколи формально зобов'язують держави. Спробуйте запропонувати конкретні механізми покращення дотримання прав дитини на національному рівні. Які інноваційні підходи можна застосувати, щоб міжнародні норми реально працювали в конкретних державах?

Завдання 2. Використовуючи інформацію з навчальної та наукової літератури, заповніть таблицю «Механізми захисту прав дитини: міжнародний вимір».

Конвенція	Контрольний орган	Контрольні процедури			
		Доповіді держав	Міждержавні скарги	Індивідуальні скарги	Розслідування (дослідження)

Завдання 3. Проаналізуйте ключові рішення Європейського суду з прав людини, що стосуються прав дитини (перелік справ поданий нижче, інформаційний ресурс для аналізу: <https://ks.echr.coe.int/uk/web/echr-ks/rights-of-the-child>)

Для кожної справи вкажіть:

1. назву справи та рік прийняття рішення Судом;
2. порушені права дитини (із зазначенням конкретних статей Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод);
3. короткий опис обставин справи;
4. аргументацію Суду, використану при прийнятті рішення;
5. наслідки для національного законодавства;
6. власну оцінку ефективності захисту прав дитини.

Результати дослідження оформіть у вигляді таблиці, де кожна нова графа – пункт, з переліку наведеного вище.

Перелік справ для аналізу:

1. *Marckx v. Belgium* (1979);
2. *D.H. and Others v. Czech Republic* (2007);
3. *M. and M. v. Croatia* (2015);
4. *M.P. and Others v. Greece* (2025);
5. *A.F.L. v. Iceland* (2025).

Завдання 4. Прочитайте наведені твердження. Визначте, чи є кожне з них правдивим або неправдивим. У разі відповіді «неправда» коротко обґрунтуйте, у чому саме полягає помилка.

1. Конвенція ООН про права дитини є єдиним універсальним міжнародним договором, який комплексно регулює права осіб до 18 років.
2. Факультативні протоколи до Конвенції автоматично поширюються на всі держави, які ратифікували саму Конвенцію.
3. Принцип «найкращих інтересів дитини» має рекомендаційний характер і не створює юридичних зобов'язань для держав.

4. Комітет ООН з прав дитини має повноваження накладати санкції на держави у разі систематичного порушення прав дітей.
5. ЮНІСЕФ є спеціалізованою судовою установою ООН, що розглядає індивідуальні скарги дітей.
6. Факультативний протокол щодо процедури повідомлень дозволяє дітям або їх представникам звертатися до Комітету ООН з прав дитини за певних умов.
7. Європейський суд з прав людини прямо застосовує Конвенцію ООН про права дитини як джерело права при ухваленні рішень.
8. У практиці ЄСПЛ дитина розглядається виключно як об'єкт захисту, а не як суб'єкт правовідносин.
9. Рішення ЄСПЛ у справах щодо прав дитини можуть вимагати від держав змін у законодавстві або правозастосовній практиці.
10. Захист прав дитини на міжнародному рівні завжди має пріоритет над національним законодавством незалежно від принципу державного суверенітету.

Література. Основна: 3, 4, 5, 7, 10, 11, 18. Допоміжна: 6, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 25.

Практичне заняття 6. Національне законодавство у сфері захисту прав дитини

План заняття:

1. Міжнародні договори у сфері захисту прав дитини, чинні для України.
2. Місце міжнародних договорів у правовій системі України.
3. Роль Конституції України у формуванні державної політики у сфері захисту прав дитини.
4. Система національного законодавства у сфері захисту прав дитини.
5. Основні закони та підзаконні нормативно-правові акти у сфері захисту прав дитини.

6. Проблеми правозастосування та напрями реформування законодавства у сфері захисту прав дитини.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Україна є стороною значної кількості міжнародних договорів у сфері захисту прав дитини. Проаналізуйте, чи достатньо формальної ратифікації міжнародного договору для реального захисту прав дитини в Україні. Які умови необхідні, щоб міжнародні норми працювали на практиці?
2. Стаття 52 Конституції України проголошує охорону дитинства обов'язком держави. Оцініть, чи можна вважати цю норму нормою прямої дії. У яких випадках вона може бути безпосередньо застосована судами, а коли потребує конкретизації в законодавстві?
3. Конституція України закріплює принцип рівності дітей у правах незалежно від походження. Поясніть, чи завжди рівність означає однакове правове регулювання. Чи допускає конституційний принцип рівності запровадження спеціальних гарантій для окремих категорій дітей?
4. Права дитини в Україні є частиною системи основних прав і свобод людини та громадянина. Проаналізуйте, чи має дитина той самий обсяг конституційних прав, що й доросла особа, та в чому полягає специфіка реалізації цих прав.
5. Конституція України впливає на формування державної політики у сфері захисту прав дитини. Оцініть, яким чином конституційні положення трансформуються у конкретні державні програми, стратегії та законодавчі акти. Чи завжди цей зв'язок є послідовним?
6. Національне законодавство у сфері захисту прав дитини складається з великої кількості законів і підзаконних актів. Проаналізуйте, чи є така фрагментарність перевагою чи недоліком. Як вона впливає на ефективність правового захисту дитини?

7. Закон України «Про охорону дитинства» має рамковий характер. Поясніть, у чому полягають переваги та ризики рамкового законодавчого регулювання у сфері прав дитини. Чи може воно призводити до декларативності норм?
8. Конституція України встановлює пріоритет міжнародних договорів над національним законодавством. Проаналізуйте, як на практиці вирішуються колізії між нормами міжнародного договору у сфері прав дитини та нормами внутрішнього законодавства України.
9. Судова практика в Україні дедалі частіше звертається до міжнародних стандартів захисту прав дитини. Оцініть, чи є таке звернення системним, чи має радше формальний характер
10. Попри розвинену нормативну базу, в Україні існують проблеми у сфері захисту прав дитини. Сформулюйте, які саме проблеми є наслідком недосконалості законодавства, а результатом проблем правозастосування. Які зміни є пріоритетними?

Завдання 2. Проаналізуйте кейси та надайте розгорнуті відповіді на питання.

Кейс 1: Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини. Водночас у регіоні ухвалюється підзаконний нормативний акт, який обмежує доступ дітей внутрішньо переміщених осіб до безоплатних позашкільних освітніх програм, посиляючись на брак фінансування.

Питання:

1. Які міжнародні та конституційні норми у сфері прав дитини можуть бути порушені?
2. Чи має підзаконний акт юридичну силу у разі суперечності міжнародному договору?
3. Які механізми захисту прав дитини можуть бути використані в цій ситуації?

Кейс 2: орган місцевого самоврядування приймає рішення про закриття дитячого соціально-реабілітаційного центру,

аргументуючи це оптимізацією бюджету. Альтернативних форм підтримки для дітей, які перебували у центрі, не запропоновано.

Питання:

1. Які положення Конституції України регулюють цю ситуацію?
2. Чи може економічна доцільність бути виправданням обмеження прав дитини?
3. Як у цьому випадку співвідносяться державна політика та конституційні гарантії?

Кейс 3: дитині, народженій поза шлюбом, орган опіки відмовляє у певних соціальних гарантіях, мотивуючи це «неповнотою сім'ї» та відсутністю офіційно зареєстрованого шлюбу між батьками.

Питання:

1. Які конституційні принципи можуть бути порушені?
2. Чи допускає законодавство України диференціацію прав дітей залежно від походження?
3. Які міжнародні стандарти підтверджують або спростовують позицію органу опіки?

Кейс 4: колізія міжнародного договору та національного закону
Норма національного закону у сфері освіти містить обмеження, які не відповідають положенням Конвенції ООН про права дитини щодо доступу дитини до освіти. Суд першої інстанції застосовує лише норму внутрішнього закону.

Питання:

1. Як відповідно до Конституції України має вирішуватися така колізія?
2. Чи зобов'язаний суд застосовувати міжнародний договір?
3. Які наслідки може мати ігнорування міжнародних стандартів для держави?

Кейс 5: законодавство України передбачає низку гарантій захисту дітей від насильства. Однак на практиці органи влади несвоєчасно реагують на повідомлення про домашнє насильство щодо дитини, мотивуючи це перевантаженістю та відсутністю ресурсів.

Питання:

1. Чи є ця проблема наслідком недосконалості законодавства чи проблем правозастосування?

2. Які обов'язки держави у сфері захисту прав дитини впливають з Конституції України?
3. Які законодавчі або інституційні зміни могли б підвищити ефективність захисту?

Завдання 3. Заповніть таблицю, дотримуючись інструкцій, поданих нижче.

1. Оберіть не менше трьох нормативно-правових актів, серед яких: щонайменше один закон України; щонайменше один підзаконний нормативно-правовий акт (постанова КМУ, наказ центрального органу виконавчої влади тощо). Усі акти повинні стосуватися сфери захисту прав і свобод дитини.
2. Акти повинні бути чинними на момент виконання завдання.
3. Під час пошуку використовуйте офіційні джерела (Верховна Рада України, офіційні сайти органів виконавчої влади).

Повна назва нормативно-правового акту	Дата прийняття та номер	Юридична сила	Сфера регулювання

Література. Основна: 9, 13, 14, 16, 20, 21. Допоміжна: 2, 4, 5, 7, 11.

Практичне заняття 7. Органи, покликані забезпечувати права дитини в Україні

План заняття:

1. Поняття та структура системи органів захисту прав дитини в Україні.
2. Органи державної влади загальної компетенції у сфері захисту прав дитини.

3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його роль у захисті прав дитини.
4. Уповноважений Президента України з прав дитини: завдання, функції, механізми впливу.
5. Органи опіки та піклування: правовий статус та їх компетенція.
6. Участь органів опіки та піклування у судових та позасудових процедурах.
7. Правоохоронні органи у сфері захисту прав дитини: роль Національної поліції України.
8. Міжвідомча співпраця та координація діяльності органів у сфері захисту прав дитини.
9. Участь громадських організацій у захисті прав дитини.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Чи можна вважати систему органів захисту прав дитини в Україні цілісною та узгодженою? Обґрунтуйте відповідь, спираючись на поняття та структуру цієї системи і приклади дублювання або прогалин у компетенціях.
2. У чому полягає відмінність між органами загальної компетенції та спеціальними органами у сфері захисту прав дитини? Наведіть приклади конкретних органів і поясніть, як ця відмінність впливає на ефективність захисту прав дитини.
3. Чи достатньо повноважень має Уповноважений Верховної Ради України з прав людини для реального захисту прав дитини, чи його роль переважно рекомендаційна? Проаналізуйте механізми впливу Омбудсмана.
4. Порівняйте правовий статус та функції Уповноваженого ВРУ з прав людини та Уповноваженого Президента України з прав дитини. Які ризики або переваги створює існування двох таких інституцій?
5. Чи можна вважати органи опіки та піклування органами превентивного захисту прав дитини, чи вони переважно

- реагують на вже існуючі порушення? Обґрунтуйте відповідь із посиланням на їх компетенцію.
6. Яку роль відіграють органи опіки та піклування у судових процедурах: допоміжну чи вирішальну? Проаналізуйте їх участь у справах щодо місця проживання дитини, позбавлення батьківських прав тощо.
  7. У яких випадках втручання Національної поліції України у сфері захисту прав дитини є виправданим, а в яких може призводити до вторинної травматизації дитини? Наведіть аргументи.
  8. Чи є міжвідомча співпраця у сфері захисту прав дитини реальним механізмом, чи формальною декларацією? Оцініть на прикладі взаємодії органів опіки, поліції та соціальних служб.
  9. Які функції громадських організацій у сфері захисту прав дитини не можуть бути ефективно реалізовані державними органами? Поясніть, у чому полягає їх унікальна роль.
  10. Змоделюйте ситуацію порушення прав дитини (домашнє насильство, неналежне виховання, експлуатація). Які органи повинні бути залучені першочергово, у якій послідовності та чому?

Завдання 2. Використовуючи дані «Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення», сформованого Офісом Генерального прокурора за три періоди:

1. січень-грудень 2025;
2. січень-грудень 2024;
3. січень-грудень 2023,

заповніть таблицю, вписавши відповідні числові дані.

Для пошуку інформації Єдиного звіту скористайтеся інтернет-ресурсом: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>

Період	Кількість неповнолітніх, яким повідомлено про підозру	Виявлено неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення	З них, що здобувають загальну середню освіту

Додаткове питання: про що свідчить відмінність числових даних у графах «Кількість неповнолітніх, яким повідомлено про підозру» та «Виявлено неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення»?

Завдання 3. Проаналізуйте твердження та визначте, чи правдиві вони. Якщо ні, то знайдіть помилки та надайте правильну відповідь.

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має право безпосередньо скасовувати рішення органів опіки та піклування, якщо вони порушують права дитини.
2. Органи державної влади загальної компетенції в Україні можуть одночасно здійснювати контроль за дотриманням прав дитини та забезпечувати її соціальний захист, не залучаючи спеціалізованих органів.
3. Уповноважений Президента України з прав дитини має повноваження надавати обов'язкові рекомендації щодо змін у законодавстві, що стосується прав дитини.
4. Органи опіки та піклування не мають права брати участь у позасудових процедурах, пов'язаних із захистом прав дитини.
5. Національна поліція України має повноваження самостійно вирішувати питання позбавлення батьківських прав у випадках порушення прав дитини.
6. Міжвідомча співпраця у сфері захисту прав дитини включає обмін інформацією, спільні заходи та координацію дій між різними органами влади.
7. Система органів захисту прав дитини в Україні включає виключно державні органи, а участь громадських організацій у ній не передбачена законодавством.
8. Органи опіки та піклування мають право надавати рекомендації щодо виховання дитини, але не можуть безпосередньо втручатися у сімейні відносини, якщо немає рішення суду.

9. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини може одночасно контролювати порушення прав дітей та втручатися у їх лікування та реабілітацію без дозволу батьків.
10. Органи державної влади загальної компетенції у сфері захисту прав дитини можуть координувати діяльність Національної поліції та органів опіки для забезпечення комплексного захисту дітей.

Література. Основна: 12, 15, 17, 18. Допоміжна: 4, 5, 21, 22.

Практичне заняття 8. Права дитини у збройних конфліктах

План заняття:

1. Міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах.
2. Принцип особливого захисту дітей під час збройних конфліктів.
3. Заборона участі дітей у бойових діях та їх вербування.
4. Законодавство України щодо захисту дітей у воєнний час.
5. Евакуація та переміщення дітей під час збройного конфлікту.
6. Гуманітарний доступ і захист дітей в умовах війни.
7. Забезпечення права дитини на освіту під час збройного конфлікту.
8. Юридична відповідальність за злочини проти дітей в умовах війни.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Чи є міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах реально обов'язковими для держав, чи вони переважно мають характер? програмно-декларативний? Проаналізуйте механізми контролю та примусу до виконання.
2. У чому полягає відмінність між загальним принципом захисту цивільного населення та принципом особливого

- захисту дітей у міжнародному гуманітарному праві? Чи виправдане таке надання особливого статусу дітям?
3. Чи завжди заборона участі дітей у бойових діях має абсолютний характер, з огляду на реалії сучасних збройних конфліктів? Розмежуйте добровільну участь, примус і маніпуляцію.
  4. Наскільки ефективно міжнародне право реагує на вербування дітей недержавними збройними формуваннями? Чи існують прогалини у відповідальності таких суб'єктів?
  5. Чи відповідає законодавство України щодо захисту дітей у воєнний час міжнародним стандартам, чи воно має фрагментарний і реактивний характер? Наведіть приклади колізій або прогалин.
  6. Евакуація дітей під час збройного конфлікту: захист чи потенційний ризик порушення прав дитини? Проаналізуйте баланс між безпекою, сімейними зв'язками та ідентичністю дитини.
  7. Чи можна вважати примусове переміщення або депортацію дітей воєнним злочином навіть за умови заявленої «гуманітарної мети»? Аргументуйте відповідь нормами міжнародного права.
  8. Наскільки принцип гуманітарного доступу може бути реалізований на практиці в умовах активних бойових дій, і чи допускає міжнародне право його обмеження? Хто несе відповідальність за недопуск гуманітарних місій?
  9. Чи є забезпечення права дитини на освіту під час збройного конфлікту реальним юридичним обов'язком держави чи радше «цільовим орієнтиром»? Оцініть це з позиції міжнародних договорів і практики.
  10. Які основні проблеми притягнення до юридичної відповідальності за злочини проти дітей у збройних конфліктах: дефіцит доказів, політичний фактор чи недосконалість правових механізмів? Який із цих чинників є визначальним і чому?

Завдання 2. Проаналізуйте кейси та виконайте завдання.

Кейс №1: 16-річний підліток, який проживав на тимчасово окупованій території, був залучений недержавним збройним формуванням до несення служби на блокпості та виконання допоміжних функцій (чергування, передача інформації). Формування заявляє, що участь була «добровільною». Питання до кейсу:

1. Чи вважається така діяльність участю дитини у збройному конфлікті з точки зору міжнародного права?
2. Чи має значення «добровільність» участі дитини?
3. Які міжнародні норми порушено в цій ситуації?
4. Які суб'єкти можуть нести юридичну відповідальність?
5. Які заходи захисту та реабілітації мають бути застосовані до дитини?

Кейс №2: Під час активних бойових дій органи влади ухвалили рішення про негайну евакуацію дітей із прифронтової території. Частина дітей було евакуйовано без письмової згоди батьків або без можливості оперативного зв'язку з ними. Питання до кейсу:

1. Чи є така евакуація правомірною з погляду міжнародного гуманітарного права?
2. Які умови мають бути дотримані, щоб евакуація не порушувала прав дитини?
3. Чи можна вважати такі дії примусовим переміщенням?
4. Які гарантії збереження сімейних зв'язків мають бути забезпечені?
5. Яка роль принципу найкращих інтересів дитини в цій ситуації?

Кейс №3: Групу дітей з окупованої території було переміщено на територію іншої держави під приводом «гуманітарної евакуації», після чого їм обмежили контакт із родичами та розмістили у спеціальних закладах. Питання до кейсу:

1. Як міжнародне право кваліфікує такі дії?
2. Чи може гуманітарна мета виправдовувати переміщення дітей?
3. Які норми міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права порушено?
4. Чи може така поведінка становити склад воєнного злочину або злочину проти людяності?

5. Які міжнародні механізми можуть бути задіяні для захисту дітей?

Кейс №4: Через тривалі бойові дії школа в населеному пункті зруйнована. Держава не забезпечила альтернативних форм навчання протягом тривалого часу, посилаючись на безпекову ситуацію та нестачу ресурсів. Питання до кейсу:

1. Чи порушується право дитини на освіту в цій ситуації?
2. Які міжнародні та національні зобов'язання має держава щодо освіти під час війни?
3. Чи можуть обмеження права на освіту бути виправдані воєнними обставинами?
4. Які мінімальні гарантії освіти мають бути забезпечені?
5. Які правові засоби захисту прав дитини можливі в цій ситуації?

Кейс №5: Під час збройного конфлікту зафіксовано випадки вбивств, поранень і сексуального насильства щодо дітей. Частина злочинів скоєна на окупованій території, доступ до місця подій обмежений. Питання до кейсу:

1. Яку юридичну кваліфікацію можуть мати ці діяння за міжнародним правом?
2. Хто може бути суб'єктом кримінальної відповідальності?
3. Які проблеми виникають при зборі доказів у таких справах?
4. Яку роль відіграють міжнародні судові інституції?
5. Які додаткові гарантії мають бути забезпечені дітям-потерпілим?

Завдання 3. Для кожної з об'єктивних ознак міжнародного злочину за Римським статутом (*див. основні види міжнародних злочинів: геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії*), заповніть таблицю, проаналізувавши:

1. хто є потерпілим;
2. які права дитини порушуються;
3. які є можливі наслідки для дитини;
4. які механізми захисту передбачені міжнародним правом.

Об'єктивна ознака міжнародного злочину (Римський статут)	Потерпілий	Порушені права дитини	Механізми захисту / відповідальність
Вербування та використання дітей у бойових діях			
Вбивство цивільного населення			
Насильство сексуального характеру			
Насильницьке переміщення / депортація			

Завдання 4. Проаналізуйте доповідь Управління Верховного комісара ООН з прав людини (березень 2025 року), у якій описано широкомасштабні порушення прав дітей в умовах тривалих бойових дій та окупації (інтернет-посилання: <https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-04/2025-03-21%20OHCHR%20Report%20on%20Children%27s%20Rights%20in%20Ukraine%20Ukrainian.pdf>). Надайте розгорнуті відповіді на питання:

1. Які основні причини дитячого травматизму та смертності зафіксовані в доповіді? Проаналізуйте, які саме норми Женевських конвенцій були порушені у наведених кейсах.
2. Які правові перешкоди для репатріації (повернення) дітей виділяють експерти ООН? Порівняйте дані доповіді з визначенням геноциду згідно з Конвенцією 1948 року.
3. Проаналізуйте проблему «втраченого навчання». Які альтернативні форми освіти згадуються в доповіді та які ризики для соціалізації дітей вони несуть?

4. Які специфічні проблеми з доступом до медичних послуг мають діти на деокупованих територіях та в зонах активних бойових дій згідно з моніторингом ООН?
5. Які специфічні проблеми з доступом до медичних послуг мають діти на деокупованих територіях та в зонах активних бойових дій згідно з моніторингом ООН?

На основі рекомендацій у кінці доповіді, складіть таблицю: «Завдання для Уряду України» vs «Завдання для міжнародної спільноти». Які з цих рекомендацій ви вважаєте найбільш реалістичними для виконання протягом наступного року?

Література. Основна: 1, 6, 18, 19. Допоміжна: 9, 15, 16, 23, 24, 26.

Практичне заняття 9. Ювенальна юстиція

План заняття:

1. Поняття ювенальної юстиції та її місце в системі захисту прав дитини.
2. Історичні передумови формування ювенальної юстиції.
3. Моделі ювенальної юстиції у світі.
4. Міжнародні стандарти ювенальної юстиції.
5. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції.
6. Принципи здійснення правосуддя щодо дітей.
7. Органи та інституції ювенальної юстиції в Україні.
8. Проблеми впровадження та перспективи розвитку ювенальної юстиції в Україні.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Проаналізувавши навчальну літературу та чинне законодавство України, встановіть, у якому році в Україні відбулося становлення ювенальної юстиції?
2. Чи можна вважати ювенальну юстицію самостійною галуззю правосуддя, чи це лише спеціалізований підхід у межах загальної системи правосуддя? Обґрунтуйте відповідь, спираючись на функції, принципи та інституційну структуру ювенальної юстиції.

3. Наскільки історичні моделі ставлення до дитини (як «об'єкта опіки» або «об'єкта покарання») впливають на сучасні підходи ювенальної юстиції?
4. Чи є «найкращі інтереси дитини» універсальним принципом, чи він завжди залежить від культурного, соціального та правового контексту конкретної держави? Проаналізуйте це на прикладі різних моделей ювенальної юстиції.
5. Порівняйте каральну та відновну моделі ювенальної юстиції: яка з них більш ефективна для реального захисту прав дитини і чому? Врахуйте не лише правові, а й соціальні та психологічні наслідки для дитини.
6. Чи можуть міжнародні стандарти ювенальної юстиції (Конвенція ООН про права дитини, Пекінські правила тощо) вступати в конфлікт із національним суверенітетом держав? Де проходить межа між міжнародними зобов'язаннями та національною дискрецією?
7. Чи завжди спеціалізація суддів, прокурорів і адвокатів у справах дітей сприяє кращому захисту прав дитини, чи може вона призводити до формалізації та стереотипізації підходів? Аргументуйте «за» і «проти».
8. Оцініть роль непроцесуальних інституцій (служб у справах дітей, психологів, соціальних працівників) у системі ювенальної юстиції: чи є вони рівноправними суб'єктами, чи лише допоміжним елементом? Як це впливає на кінцеве рішення у справі?
9. Чи можливе ефективне функціонування ювенальної юстиції в умовах відсутності окремих ювенальних судів? Проаналізуйте, чи компенсує спеціалізація суддів інституційну неповноту системи.
10. Які основні ризики виникають при імплементації зарубіжних моделей ювенальної юстиції в Україні без глибокої адаптації до національного контексту? Наведіть приклади потенційних правових або соціальних спотворень.
11. Чи може ювенальна юстиція одночасно виконувати функцію захисту прав дитини та функцію захисту

суспільства від правопорушень, учинених дітьми, без конфлікту цінностей? Якщо так за яких умов; якщо ні - який інтерес має пріоритет?

Завдання 2. Проаналізуйте наукову статтю одного з вчених України, розміщену за інтернет-посиланням: <https://surl.li/dzegkf>. Виконайте подані нижче завдання.

1. Віднайдіть цитату та проаналізуйте, чому поняття «ювенальна юстиція» доцільно розглядати у двох розуміннях: широкому та вузькому.
2. Визначте роль та особливості статусу спеціалізованого адвоката у системі ювенальної юстиції: чи повинен такий захисник обмежуватися лише юридичною допомогою, чи він має виконувати роль «соціального представника» інтересів дитини?
3. Які конкретні критерії спеціалізації прокурорів та слідчих у справах неповнолітніх виділяє автор, і чому простого призначення «відповідальної особи» в органі недостатньо для створення повноцінної системи ювенальної юстиції?
4. Проаналізуйте запропонований у статті механізм взаємодії між ювенальним суддею та соціальними службами: у чому полягає складність законодавчого закріплення такої співпраці в Україні?
5. Спробуйте навести власне розгорнуте та науково обґрунтоване визначення «ювенальна юстиція».

Завдання 3. На основі навчальної та наукової літератури, побудуйте порівняльну таблицю, у якій проаналізуйте особливості функціонування ювенальної юстиції в таких країнах: 1) США; 2) Німеччина; 3) Швеція; 4) Велика Британія; 5) Японія; 6) Ізраїль; 7) Україна. Обов'язково врахуйте при побудові таблиці критерії для порівняння (кожен критерій – окрема графа у таблиці):

1. Країна.
2. Правова модель ювенальної юстиції (англо-американська, скандинавська, континентальна, традиційна).

3. Вік, з якого настає кримінальна відповідальність для неповнолітнього.
4. Ключові принципи провадження щодо дітей.
5. Роль соціальних та психологічних служб у провадженні.
6. Рівень застосування відновного правосуддя.
7. Основні переваги моделі.
8. Основні недоліки та проблеми реалізації.

Завдання 4. Проаналізуйте проєкт Закону України «Про юстицію, дружню до дитини», доступний за інтернет-посиланням: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72137.

Заповніть таблицю, використовуючи положення Проєкту та власні судження, отримані за результатами ознайомлення з документом.

Елемент аналізу	Зміст / характеристика	Оцінка студента (переваги / ризики / зауваження)
1. Статус документа	(Проєкт закону, ініціатор, мета ухвалення)	
2. Яку проблему має вирішити проєкт		
3. Основні принципи юстиції, дружньої до дитини		
4. Коло дітей, на яких поширюється дія проєкту		
5. Запровадження спеціалізованих процедур		
6. Barnahus (барнхаус)	(Поняття, походження моделі, роль у проєкті)	
7. «Зелена кімната»	(Поняття, походження моделі, роль у проєкті)	

8. Інституційна модель	(Які органи залучені, рівень міжвідомчої координації)	
9. Переваги проєкту		
10. Недоліки та проблемні аспекти		
11. Відповідність міжнародним стандартам	(Повна / часткова / фрагментарна)	
12. Реалістичність впровадження в Україні	(Умови, за яких можливе ефективне застосування)	

Література. Основна: 2, 18. Допоміжна: 1, 7, 13.

Практичне заняття 10. Особливості адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх.

План заняття:

1. Поняття та принципи юридичної відповідальності неповнолітніх.
2. Адміністративна відповідальність неповнолітніх в Україні.
3. Процедурні особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення за участю неповнолітніх.
4. Кримінальна відповідальність неповнолітніх: вікова межа та підстави настання.
5. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх.
6. Покарання та інші заходи кримінально-правового характеру, які можуть застосовуватися до неповнолітніх в Україні.
7. Альтернативні заходи реагування на правопорушення неповнолітніх.
8. Захист прав дитини як учасника кримінального процесу: процедурні гарантії.

9. Зарубіжний досвід щодо впровадження та використання механізмів притягнення неповнолітніх до адміністративної та кримінальної відповідальності.
10. Проблемні аспекти та перспективи реформування механізмів притягнення неповнолітніх до адміністративної та кримінальної відповідальності.

Завдання 1. Надайте розгорнуті та аргументовані відповіді на подані нижче запитання.

1. Чи може принцип невідворотності юридичної відповідальності повною мірою застосовуватися до неповнолітніх, з огляду на їхній вік і психосоціальну незрілість? Проаналізуйте співвідношення цього принципу з принципами гуманізму та найкращих інтересів дитини.
2. Чи є адміністративна відповідальність неповнолітніх в Україні самостійним видом відповідальності, чи вона фактично виконує «карально-виховну» функцію, запозичену з кримінального права? Обґрунтуйте відповідь із посиланням на санкції та процедури КУпАП.
3. Наскільки процедурні особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення за участю неповнолітніх реально забезпечують їх процесуальні права, а не мають суто формальний характер? Наведіть приклади потенційних порушень.
4. Чи є встановлена в Україні вікова межа кримінальної відповідальності науково та соціально обґрунтованою, чи вона радше є компромісом між каральними та гуманістичними підходами? Порівняйте з підходами інших держав.
5. Чи не створює спеціальний порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх ризик зниження рівня процесуальних гарантій під виглядом «спрощення» процедури? Проаналізуйте баланс між ефективністю провадження та правами дитини.
6. Чи відповідає система покарань і заходів кримінально-правового характеру щодо неповнолітніх реальній меті

- ресоціалізації, чи вона переважно відтворює каральну логіку «дорослого» кримінального права? Аргументуйте відповідь прикладами конкретних санкцій.
7. Чи можуть альтернативні заходи реагування (медіація, пробація, громадські програми) бути ефективними без добровільної участі неповнолітнього та його законних представників? Оцініть це з позицій прав людини.
  8. Наскільки ефективно в українському кримінальному процесі забезпечується право дитини бути почутою, і чи не вступає воно в конфлікт із обов'язком держави «захистити дитину від самої себе»? Проаналізуйте роль слідчого, суду та захисника.
  9. Чи можливо механічно запозичувати зарубіжні моделі притягнення неповнолітніх до відповідальності без ризику порушення принципу найкращих інтересів дитини в українських реаліях? Наведіть приклади потенційних правових деформацій.
  10. У якому напрямі має реформуватися система адміністративної та кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: посилення відповідальності чи розширення альтернативних заходів і чому? Врахуйте безпекові, соціальні та правові аргументи.

Завдання 2. Проаналізуйте кейси та виконайте завдання.

Кейс №1: 15-річний А. був затриманий працівниками поліції за дрібне хуліганство (нецензурна лайка в громадському місці, пошкодження лавки). Поліцейський склав протокол про адміністративне правопорушення та направив справу до суду для накладення штрафу. Питання до кейсу:

1. Чи підлягає А. адміністративній відповідальності?
2. Які заходи реагування можуть бути застосовані до А. відповідно до КУпАП?
3. Чи правомірне складання адміністративного протоколу щодо 15-річної особи?
4. Яку роль у провадженні мають відігравати батьки або законні представники?
5. Яке рішення має ухвалити суд у цій справі?

Кейс №2: 14-річна В. разом із повнолітнім знайомим вчинила грабіж мобільного телефону. Слідчий повідомив Б. про підозру та ініціював застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Питання до кейсу:

1. Чи може Б. бути притягнута до кримінальної відповідальності за цей злочин?
2. Чи правомірне повідомлення про підозру 14-річній особі?
3. Які запобіжні заходи можуть застосовуватися до неповнолітніх?
4. Чи можливе тримання під вартою неповнолітнього у цьому випадку?
5. Які альтернативні заходи реагування можуть бути застосовані?

Кейс №3: 16-річного В. допитали як підозрюваного у вчиненні крадіжки без участі адвоката, психолога та законного представника. Під час допиту він визнав свою вину. Зізнання було покладено в основу обвинувального акту. Питання до кейсу:

1. Які процесуальні порушення були допущені під час допиту?
2. Чи є участь захисника обов'язковою в цьому випадку?
3. Чи може таке зізнання вважатися допустимим доказом?
4. Які правові наслідки має порушення спеціального порядку провадження щодо неповнолітніх?
5. Яку позицію має зайняти суд?

Кейс №4: 17-річний Г. уперше вчинив умисне легке тілесне ушкодження. Характеристика з місця навчання позитивна, шкоду потерпілому відшкодовано, неповнолітній визнав вину. Питання до кейсу:

1. Які види покарань можуть бути призначені неповнолітньому?
2. Чи може суд звільнити Г. від покарання?
3. Які примусові заходи виховного характеру можуть бути застосовані?
4. Які критерії має враховувати суд при виборі заходу реагування?
5. Як у цій ситуації реалізується принцип найкращих інтересів дитини?

Кейс №5: 13-річна Д. є потерпілою у кримінальному провадженні про сексуальне насильство. Допит проводився кілька разів різними слідчими, без використання «зеленої кімнати», у присутності сторонніх осіб. Питання до кейсу:

1. Які процесуальні гарантії захисту прав дитини були порушені?
2. Якими мають бути умови допиту неповнолітнього потерпілого?
3. Яку роль мають відігравати психолог та законний представник?
4. Які міжнародні стандарти порушено в цій ситуації?
5. Які дії має вжити суд для мінімізації повторної травматизації дитини?

Завдання 3. Визначте, які твердження є правдивими, а які – ні. Обґрунтуйте, якою буде правильна відповідь, навівши положення чинного законодавства України (див. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України).

1. Адміністративна відповідальність в Україні може наставати для неповнолітніх лише з 18 років, а до цього віку застосовуються виключно заходи виховного впливу.
2. До неповнолітніх віком від 16 до 18 років за вчинення адміністративних правопорушень можуть застосовуватися як адміністративні стягнення, так і спеціальні заходи впливу, передбачені КУпАП.
3. Неповнолітні віком від 14 до 16 років не підлягають адміністративній відповідальності, однак до них можуть застосовуватися заходи впливу, передбачені законодавством.
4. Загальний вік кримінальної відповідальності в Україні становить 16 років, але за окремі тяжкі злочини кримінальна відповідальність може наставати з 14 років.
5. Неповнолітній може бути засуджений до довічного позбавлення волі, якщо вчинений ним злочин є особливо тяжким.

6. У кримінальному провадженні щодо неповнолітнього участь захисника є обов'язковою незалежно від волевиявлення самої дитини.
7. Під час допиту неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого слідчий зобов'язаний забезпечити участь педагога або психолога у всіх випадках без винятку.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість застосування до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру замість призначення покарання.
9. Неповнолітній потерпілий у кримінальному провадженні має ті самі процесуальні права, що й повнолітній потерпілий, без урахування вікових особливостей.
10. Застосування альтернативних заходів реагування (медіація, пробація) щодо неповнолітніх в Україні можливе лише після ухвалення обвинувального вироку суду.

Література. Основна: 7, 9, 13, 14, 18. Допоміжна: 2, 7, 11, 19.

3. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна підготовка здобувачів вищої освіти у межах вивчення освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» є важливим чинником поглиблення теоретичних знань і формування професійно орієнтованих компетентностей майбутніх педагогів. Вона спрямована на усвідомлене опанування міжнародних та національних стандартів захисту прав дитини, розвиток аналітичного й критичного мислення, а також на формування здатності інтерпретувати правові норми з урахуванням історичного контексту та сучасних суспільних викликів. Цей вид освітньої діяльності сприяє виробленню навичок застосування здобутих знань під час аналізу конкретних правових і педагогічно значущих ситуацій, що виникають у сфері освіти та захисту прав дитини.

Основними формами самостійної роботи здобувачів вищої освіти у цьому випадку є:

- поглиблене опрацювання матеріалів лекційних занять та рекомендованої навчально-наукової літератури відповідно до тематичних розділів освітньої компоненти;
- підготовка до активної участі в обговореннях відповідних тем практичних (семінарських) занять;
- підготовка письмових відповідей на блок питань для самоконтролю з відповідних тем;
- використання ресурсів електронних інформаційних мереж для розширення кола джерел інформації, необхідних для якісної підготовки до практичних (семінарських) занять;
- вивчення окремих тем, що виносяться на самостійне опрацювання, складання до них письмових конспектів.

Ефективність виконання самостійної роботи здобувачами вищої освіти оцінюється через систему поточного та підсумкового контролю. Основними формами виявлення результативності та ефективності самостійного вивчення є представлення та обговорення підготовлених доповідей, участь у поточному модульному контролі знань, аналіз і перевірка

письмових відповідей, а також підсумкове оцінювання успішності здобувачів вищої освіти в межах сесійного періоду.

4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

В умовах функціонування кредитно-модульної системи організації освітнього процесу однією з ключових форм є індивідуальна навчальна діяльність здобувачів вищої освіти. У межах вивчення освітньої компоненти «Правовий захист дитини: міжнародний та національний аспекти» така форма роботи передбачає самостійне виконання реферативного дослідження з обраної тематики, а також підготовку мультимедійної презентації, яка розкриває основні положення обраного питання.

Теми для виконання індивідуального науково-дослідного завдання та створення мультимедійної презентації

1. Еволюція статусу дитини у правовій культурі Стародавньої Греції.
2. Дитина в римському праві: від *pater familias* до громадянських прав.
3. Правове становище дітей у Близькому Сході: закони Хаммурапі та їх вплив.
4. Середньовічні концепції виховання та правового захисту дітей.
5. Роль церкви у формуванні ставлення до дітей у Середньовіччі.
6. Ідеї Просвітництва про дитинство та моральну відповідальність дорослих.
7. Виникнення концепції «дитячих прав» у Новий час.
8. Формування міжнародного руху за захист дітей у XIX–XX ст.
9. Етапи розвитку міжнародних стандартів захисту прав дитини у XX ст.
10. Сучасний стан міжнародного правового захисту дітей: порівняльний аналіз.
11. Україна та захист прав дитини: історія та сучасність.

12. Філософські основи права дитини: історичний та сучасний контекст.
13. Ознаки прав дитини та їх юридична специфіка.
14. Класифікація прав дитини: громадянські, соціальні, культурні та політичні.
15. Принципи міжнародного права, що формують підхід до прав дитини.
16. «Найкращі інтереси дитини» як критерій прийняття рішень у сучасному праві.
17. Права дитини у контексті соціальної справедливості.
18. Захист прав дитини у сучасних демократичних державах: порівняльний аналіз.
19. Конвенція ООН про права дитини: структура та ключові положення.
20. Факультативні протоколи Конвенції: участь дітей у збройних конфліктах.
21. Факультативні протоколи Конвенції: торгівля дітьми та механізми повідомлень.
22. Механізми контролю за дотриманням прав дитини: роль Комітету ООН.
23. ЮНІСЕФ як міжнародний інструмент захисту прав дитини: мандат та програми.
24. Роль ЄСПЛ у захисті прав дитини: аналіз ключових рішень.
25. Вплив регіональних міжнародних документів на захист прав дітей (Європа, Африка, Латинська Америка).
26. Україна та міжнародні договори у сфері прав дитини: виконання та проблеми.
27. Конституційні гарантії прав дитини в Україні: сучасні підходи.
28. Законодавство України щодо захисту прав дитини: історія та реформування.
29. Уповноважені органи з прав дитини в Україні: структура та компетенції.
30. Взаємодія державних органів у сфері захисту дітей: проблеми та шляхи вдосконалення.

31. Міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах.
32. Заборона участі дітей у бойових діях: міжнародні та національні механізми.
33. Організація евакуації та забезпечення гуманітарного доступу для дітей у зоні війни.
34. Право на освіту та гуманітарну допомогу дітей під час війни.
35. Відповідальність за злочини проти дітей в умовах воєнного стану: міжнародний та національний контекст.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі : Конвенція від 18.10.1907 № 995_222. *Офіційний вісник України*. 2017. № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
2. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules"). *Ohchr.org* : веб-сайт. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>
3. Декларація прав дитини : Декларація від 20.11.1959 № 995_384. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text
4. Декларація про захист жінок і дітей при надзвичайних обставинах та під час збройних конфліктів від 14.12.1974. *Zakon Online*: веб-сайт. URL: https://zakononline.ua/documents/show/169632_169632
5. Декларація про соціальні та правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо у разі передачі дітей на виховання та їх усиновлення на національному і міжнародному рівнях від 03.12.1986. *Zakon Online*: веб-сайт. URL: https://zakononline.ua/documents/show/158102_158102
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) : Протокол від 08.06.1977 №995_200. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
7. Європейська конвенція про захист прав та основоположних свобод (з протоколами) : Конвенція від 04.11.1950 № 995_004. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

8. Загальна декларація прав людини : Декларація від 10.12.1948 № 995_015. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
10. Конвенція про права дитини : Конвенція від 20.11.1989 №995_021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_021
11. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : Конвенція від 25.10.1980 № 995_188. *Офіційний вісник України*. 2006. № 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text
12. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к / 96-ВР. *Відомості Верховної Ради України* від 23.07.1996. 1996 р. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25–26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
14. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
15. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866. *Офіційний вісник України*. 2008. № 76. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF>
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту житлових прав дітей сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа : Закон України від 08.02.2018 № 2279-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2279-19#Text>

17. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 №580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40-41. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
18. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
19. Римський статут Міжнародного кримінального суду : Статут від 17.07.1998 №995_588. *Відомості Верховної Ради України*. 2025. №№ 1-2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
20. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
21. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003. № 435-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Допоміжна:

1. Андрійчук М. І. Окремі аспекти впровадження міжнародних стандартів ювенальної юстиції. *Universum*. 2025. №19. С. 45–53.
2. Бандурка І. .О. Захист дитинства в Україні: кримінально правові та кримінологічні засади: монографія. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
3. Бортник Н. П., Дубинський О. Ю. Права дітей в умовах сьогодення в контексті міжнародних стандартів. *Право і суспільство*. 2023. №6. С. 477–482. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2023/6_2023/70.pdf.
4. Волкова І. І. Адміністративно-правовий механізм захисту прав дітей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 186 с.
5. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2022. 469 с. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/3e95744b-da96-4bd8-a883-e02315686d21>
6. Ільченко І. М. Імплементція Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентного права

- Європейського суду з прав людини: міжнародно-правовий аналіз практики держав. *Науковий вісник дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 311–318.
7. Іщенко І. В. Адміністративна відповідальність як засіб ювенальної превенції. *Правова держава*. 2018. № 30. С. 97–100. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/132857/137212>.
  8. Кудрявцева О. М. Джерела права у сфері утвердження та захисту конституційних прав дитини: поняття, види, система. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 31, том 1. С. 92–97.
  9. Маніна М. А. Міжнародні стандарти захисту прав дітей під час збройних конфліктів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 385–388.
  10. Менжул М. В. Зміст принципу найкращих інтересів дитини та його практичне застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 56, том 1. 87–91. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37ae089d-abe7-4255-9776-2c5fabaed13d/content>
  11. Навроцький О. О. Забезпечення прав дитини в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання. дис. ...докт. юрид. наук. Харків. 2018. 472 с.
  12. Огляд рішень ЄСПЛ з прав людини щодо права дитини бути почутою та врахування її найкращих інтересів. *Court.gov.ua*: веб-сайт. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/oglyady/Oglyad_ESPL_pravo_dutunu.pdf
  13. Ольшанецький І. В. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат). *Правова держава*. 2020. № 37. С. 45–56.
  14. Опольська Н. М. Види прав і свобод дитини. *Право. Серія «Економіка і право»*. 2010. Вип. 8. С. 151–157.
  15. Подорожний В. Г. Проблематика підтримки дітей в умовах війни: соціальний та психологічний аспекти. *Захист прав дітей в умовах війни* : зб. матеріалів доп. учасн. круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного

- університету ім. М. Коцюбинського. Вінниця : ВДПУ, 2022. С. 47–54.
16. Порушення прав дітей у 2024 році: вбивства та каліцтва, напади на освітні інституції. Альменда України. *Almenda.org.ua* : веб-сайт. URL: [https://almenda.org/porushennia-prav ditei u 2024 rotsi vbyvstva ta kalitstva na pady na osvitni instytutsii/](https://almenda.org/porushennia-prav-ditei-u-2024-rotsi-vbyvstva-ta-kalitsstva-na-pady-na-osvitni-instytutsii/)
  17. Посібник із судової практики Європейської конвенції з прав людини. Права дитини. Оновлено 31 серпня 2024 року. *ECHR* : веб-сайт. URL: <https://ks.echr.coe.int /uk/web/echr-ks/rights-of-the-child>
  18. Радченко Л. І. Модернізація захисту прав людини у сфері сімейних відносин крізь призму практики ЄСПЛ. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 62–66. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/ 13.pdf>
  19. Стешенко В. М. Правовий захист прав дітей та підлітків і безпечний інформаційний простір : навч. посіб. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; 2-ге вид., змін. Харків : Право, 2019. 386 с.
  20. Ступак О. В. Принцип «найкращі інтереси дитини» у цивільному судочинстві України : дис. ... доктора філософії : 12.00.03. Київ, 2025. 267 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/1044>
  21. Сукмановська Л. М. Захист прав дітей у правоохоронній діяльності: курс лекцій для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» денної та заочної форми навчання. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 182 с.
  22. Трестер Ю. О. Державні механізми забезпечення безпеки дитини в Україні: організаційно-правовий аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2018. 205 с.
  23. Чернобук В. Захист прав дитини на тимчасово окупованих територіях України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2023, № 2. С. 38–42.

24. Чернобук В. В. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини в умовах збройних конфліктів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 437–440.
25. Шевченко-Бітенська О. В. Правові механізми Ради Європи у сфері захисту дітей від насильства: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». Одеса, 2015. 210 с.
26. Яромл Л. В., Карпюк А. С. Порушення прав дитини в умовах війни в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2022. № 4 (36). С. 96–105.

Інформаційні ресурси:

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>
2. Національна бібліотека України. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>
3. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>
4. Урядовий портал України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
5. Центр українсько-європейського наукового співробітництва. URL: <https://cuesc.org.ua/>
6. ЮНІСЕФ (глобальний сайт). URL: <https://www.unicef.org>
7. Моніторинг дотримання Конвенції ООН про права дитини. URL: <https://www.ohchr.org>
8. База рішень ЄСПЛ. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>
9. Державна служба України у справах дітей. URL: <https://children.gov.ua/>
10. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>